

УДК 332.009.12:332.001.8

**КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ РЕГІОНУ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Чевганова В.Я., к.е.н., професор, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Кулакова С.Ю., старший викладач, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Чевганова В. Я., Кулакова С. Ю. Конкурентні переваги регіону та їх роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку.

Стаття присвячена одній з актуальних проблем: посиленню конкурентоспроможності регіону та використанню його конкурентних переваг при формуванні стратегічних напрямів розвитку регіону. Автори визначають параметри конкурентоздатності на рівні регіону, дають наукові підходи до визначення поняття «конкурентоспроможність регіону» та значення конкурентних переваг регіону в підвищенні її рівня. Визначено, що тенденції соціально-економічного розвитку України показують, що на місцях особи, відповідальні за забезпечення прогресу регіону, не завжди обґрунтовано визначають пріоритетні напрями розвитку територій, необхідні чинники формування конкурентних переваг та копіюють підходи інших регіонів щодо залучення інвестицій, що переважно не дає очікуваних позитивних результатів. Особлива увага приділяється формуванню стратегії розвитку регіону, що дозволить максимально ефективно вирішити дане завдання органами місцевої влади. На основі аналізу існуючих методичних підходів до розроблення стратегій регіонального розвитку автори пропонують скорегований алгоритм процесу стратегічного планування економічного розвитку регіону, який дозволив би не тільки врахувати конкурентні переваги регіону, а й оцінити ефективність їх використання та успішність реалізації. Даний алгоритм був використаний на прикладі Полтавської області, що дозволило визначити стратегічні напрями реалізації конкурентних переваг. Виходячи з запропонованої моделі, ключовим стратегічним завданням розвитку регіону щодо ефективного використання наявних ресурсів має стати активізація інноваційної діяльності, впровадження та використання сучасних інноваційних технологій. Розглянуто фактори, що перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності підприємств в Україні, та механізми підтримки та стимулювання інноваційної діяльності. На думку авторів, використання їх підходу до визначення пріоритетних напрямків розвитку регіону дозволяє зберегти об'єктивність оцінок та врахувати специфіку розвитку територій.

Чевганова В. Я., Кулакова С. Ю. Конкурентные преимущества региона и их роль в обеспечении социально-экономического развития.

Статья посвящена одной из актуальных проблем: усилению конкурентоспособности региона и использованию конкурентных преимуществ при формировании стратегических направлений развития региона. Авторы определяют параметры конкурентоспособности на уровне региона, дают научные подходы к определению понятия «конкурентоспособность региона» и значение конкурентных преимуществ региона в повышении её уровня. Определено, что тенденции социально-экономического развития Украины свидетельствуют о том, что на местах лица, ответственные за обеспечение прогресса региона, не всегда обоснованно определяют приоритетные направления развития территорий, необходимые факторы формирования конкурентных преимуществ и копируют подходы других регионов по привлечению инвестиций, что преимущественно не даёт ожидаемых положительных результатов. Особое внимание уделяется формированию стратегии развития региона, что позволит максимально эффективно решить данную задачу органами местной власти. На основе анализа существующих методических подходов к разработке стратегий регионального развития авторы предлагают скорректированный алгоритм процесса стратегического планирования экономического развития региона, который позволил бы не только учесть конкурентные преимущества региона, но и оценить эффективность их использования и успешность реализации. Данный алгоритм был использован на примере Полтавской области, что позволило определить стратегические направления реализации конкурентных преимуществ. Исходя из предложенной модели, ключевой стратегической задачей развития региона относительно эффективного использования имеющихся ресурсов должна стать активизация инновационной деятельности, внедрения и использования современных инновационных технологий. Рассмотрены факторы, препятствующие осуществлению инновационной деятельности предприятий в Украине, и механизмы поддержки и стимулирования инновационной деятельности. По мнению авторов, использование их подхода к определению приоритетных направлений развития региона позволяет сохранить объективность оценок и учесть специфику развития территории.

Chevganova V., Kulakova S. Regional competitive advantages and its role in the socio-economic development.

This article is dedicated to one of the urgent problems: strengthening the competitiveness of the region and use of its competitive advantage in shaping of the strategic directions of the regional development. The authors have defined the parameters of the competitiveness at the regional level; have provided scientific approaches to the

definition of "regional competitiveness" and the value of the competitive advantages of the region in its level increasing. It is determined that the trends of socio-economic development of Ukraine shows that local authorities responsible for ensuring the progress of the region, not always reasonably determine priorities of the territorial development, the necessary factors creating competitive advantage and replicate the approaches in other regions to attract investment, which don't usually give the expected positive results. Particular attention is paid to the formation of the regional development strategy that will allow solving this problem by the local authorities most effectively. Based on the analysis of existing methodological approaches to the treatment of strategies for regional development the authors propose adjusted algorithm of strategic planning for economic development of the region, which would not only take into account the competitive advantages of the region, but also to estimate the efficiency of their application and the success of their implementation. This algorithm has been used as an example of Poltava region, which has allowed to determine the strategic directions of competitive advantage implementation. Based on the proposed model, a key strategic objective of regional development, regarding to the effective use of available resources, has to be innovations intensification, implementation and application of modern innovative technologies. The factors, which hamper innovation activity in Ukraine and mechanisms of support and innovation encouragement has been studied. To the authors' point of view, application of this approach to identify priority directions of the region's development allows to maintain objectivity of evaluations and to take into consideration the specifics of the territory development.

Постановка проблеми. Серед найбільш актуальних тенденцій сьогодення своєю значимістю виділяється посилення конкуренції регіонів і міст за створення сприятливих умов ведення бізнесу і підвищення якості життя населення. У зв'язку з цим зростає значення як економіко-соціальних чинників, так й конкурентних аспектів регіонів. У разі нестабільного економічного розвитку, яке ускладнюється наслідками світової кризи, саме конкурентоспроможність стає вирішальним чинником, що може забезпечити інноваційний розвиток України в цілому і розвиток регіонів.

Розвиток регіонів залежить від всіх елементів ринку і, в першу чергу, від конкуренції. Але конкурентні переваги регіону створюються та утримуються в тісному взаємозв'язку з територіальними та місцевими умовами. Важливе значення при цьому має своєчасне виявлення та ефективна реалізація конкурентних переваг, унікальних для кожного регіону та певного рівня його розвитку. На думку багатьох вчених, стає провідним принципом, що визначає майбутню регіональну політику, а прояви територіальної конкуренції стають настільки серйозними і значними, що регіональні та місцеві органи влади вже не можуть їх не помічати або ігнорувати, а повинні зрозуміти і оволодіти мистецтвом конкурентної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз фундаментальних джерел та періодичних видань показав, що існуючі на сьогоднішній день теоретичні та практичні дослідження в галузі розвитку регіональної економіки та конкурентоспроможності регіонів у сукупності утворюють досить широку інформаційну базу. Питання конкурентоспроможності регіонів досліджували в своїх працях Агафоненко О.Ю., Будяков В.Е., Василенко В.Н., Безугла В.О., Шаповал Л.П., Латишев К.О., Беленький П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другова О.О., Бурдяк О.В., Мочерний С.В., Єресько І.І., Дегтярьова І.О., Стасюк О.М., Бевз І.А. та ін. Проте багато проблем щодо визначення та формування конкурентоспроможності регіону та ролі держави в цьому процесі залишаються невирішеними.

Мета статті – аналіз теоретичних засад та оцінка вітчизняної системи методичного забезпечення стратегічного планування регіонального розвитку, виявлення її недоліків і визначення шляхів удосконалення з позицій реалізації конкурентних переваг.

Викладення основного матеріалу. Розвиток регіонів України на сучасному етапі ринкових реформ зіткнувся з низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, що зумовили його розбалансований, асиметричний та диспропорційний характер. Основою цього стала невизначеність стратегічних пріоритетів регіонального розвитку у кризовий та посткризовий періоди, неготовність регіонів до неухильно зростаючого конкурентного тиску на внутрішньому та зовнішніх ринках у боротьбі за матеріальні, фінансові та людські ресурси, можливість ефективного використання геополітичного розташування регіональних систем та комплексів. Тактичні прорахунки регіонального розвитку України (у короткостроковому та середньостроковому періоді) обумовлені переважно відсутністю чітко означених, науково обґрунтованих економічних і соціальних стратегічних пріоритетів, неврахуванням особливостей довгострокових тенденцій регіонального розвитку, що формуються та діють на посткризовому етапі модернізації економіки.

Тема конкурентоспроможності територіальних одиниць стає все більш актуальною в наукових колах і серед практиків регіонального управління. Українські науковці конкурентоспроможність регіону розуміють як «здатність кожної регіональної системи до визначення та ефективного використання своїх конкурентних переваг на умовах самостійності та самофінансування і в межах існуючого законодавства, з метою забезпечення сталого зростання показників економічної діяльності в розрахунку на душу населення та раціонального розміщення продуктивних сил» [3, с. 92]. Тобто, конкурентоспроможність регіону – це здатність економіки регіону передбачати та успішно адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів шляхом створення нових економічних можливостей за рахунок використання стійких конкурентних переваг регіону; визначати його роль і місце в економічному просторі країни та на світовому ринку товарів і послуг [6, с. 54]. Використання конкурентних переваг дозволяє регіонам не лише зміцнювати власний конкурентний статус, а й сприяти підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки країни на

зовнішніх ринках. Тому необхідність визначення конкурентних переваг розвитку регіону є першочерговим завданням при формуванні стратегії регіонального розвитку.

Пошук ефективних моделей регіонального (територіального) соціально-економічного розвитку визначає необхідність використання стратегічного планування на всіх рівнях державного управління та місцевого самоврядування для пошуку найбільш оптимальних стратегій регіонального розвитку, з врахуванням пріоритетів, визначених Стратегією економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції на 2004-2015 роки», «Державною стратегією регіонального розвитку України на період до 2015 року» [1], Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів». Стратегія економічного розвитку регіонів розглядається як «...система заходів, спрямованих на реалізацію довгострокових завдань соціально-економічного розвитку держави з урахуванням раціонального внеску регіонів у вирішення цих завдань» [7, с. 5]. Безумовно, ця стратегія змінюється залежно від соціально-економічної й політичної орієнтації держави на тому чи іншому етапі розвитку.

Водночас, становлення системи стратегічного управління розвитком регіону, що дозволяє досягти вищевказані цілі, має ряд проблем, об'єктивно обґрунтованих як історичним ходом розвитку, так і наслідками переходу до ринкових умов. По-перше, необхідна система оцінки, яка адекватно відображала б економічні та соціальні процеси як в поточному, так і в перспективному періоді. Система оцінки повинна бути побудована на основі показників, які дозволяють формувати бюджетів регіонів на основі прийнятних результатів. Застосування такої системи дозволяє здійснити моніторинг і діагностику економічного й соціального розвитку. По-друге, необхідне активне впровадження сучасних інформаційних технологій і технічне оснащення процесу одержання інформації. По-третє, показники в системі повинні відображати реалізацію стратегічних цілей і завдань. По-четверте, показники повинні містити не лише фінансову, але і нефінансову інформацію і описувати результативність діяльності не тільки регіональної адміністрації, але і суб'єктів регіональної економіки.

На основі аналізу існуючих методичних підходів до розроблення стратегій регіонального розвитку ми пропонуємо наступний скорегований алгоритм процесу стратегічного планування економічного розвитку регіону, який дозволить би не тільки врахувати конкурентні переваги регіону, а й оцінити ефективність їх використання та успішність реалізації (рис. 1).

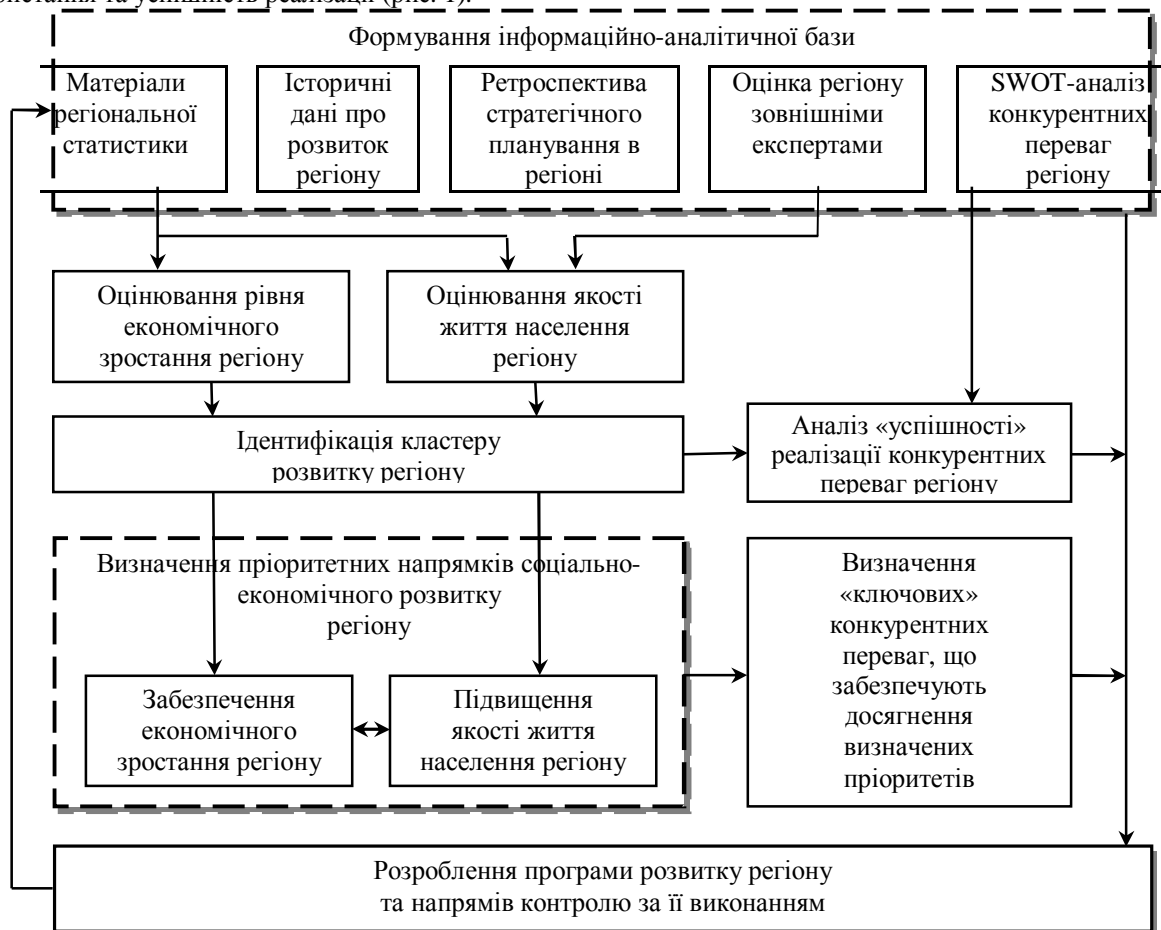

Рис. 1 – Скорегований алгоритм процесу стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону

Даний алгоритм був використаний на прикладі Полтавської області, що на основі аналізу показників соціально-економічного розвитку за 2000-2011 рр. дозволило визначити стратегічні напрямки реалізації конкурентних переваг. Виходячи з запропонованої моделі, ключовим стратегічним завданням розвитку

регіону щодо ефективного використання наявних ресурсів має стати активізація інноваційної діяльності, впровадження та використання сучасних інноваційних технологій.

Інноваційний розвиток Полтавського регіону відбувається згідно «Стратегії економічного та соціального розвитку Полтавської області на період до 2015 року». Науково-технічною та науково-дослідною роботою в Полтавській області займаються наукові підрозділи 7-ти вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та філія Північно-Східного наукового центру Національної академії наук України Міністерства освіти і науки України. Загальна кількість працівників наукових установ – 1025 осіб. Створене та працює Державне підприємство «Полтавський державний центр науки, інновацій та інформатизації».

Проте досягнення наукової галузі діяльності зводиться до нуля, якщо результати досліджень і розробок не впроваджуються на підприємствах. Кількість інноваційно активних підприємств на території Полтавського регіону, за останні роки зменшуються. В 2000 р. їх питома вага складала 22,9%, в 2005 р. – 10,2%, в 2011 р. – вже 8,2%. Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки складає лише 23 шт. (для порівняння в Дніпропетровській області розміщується 75 підприємств, в Донецькій – 92, в Київській – 77, в Харківській – 120, в м. Києві – 215, на території АР Крим – 56).

Серед чинників негативної ситуації в сфері інновацій слід особливо відзначити: відсутність єдиної продуманої системи державної підтримки розвитку інноваційних процесів; нерозвиненість дієвої законодавчої бази; недостатність і неефективність фінансування освіти і науки та інноваційного бізнесу; недостатність бюджетного фінансування та відсутність венчурного; відсутність дієвої інноваційної інфраструктури, несформованість механізмів стимулювання інвестиційних процесів у сфері високих технологій. Зменшується впровадження інновацій – зростає старіння обладнання. Тобто якісні характеристики основних виробничих фондів погіршуються. Більшість підприємств мають ресурсовитратні технології і неефективне, та до того ж зношене обладнання, що не дає їм змоги включитися в конкурентну боротьбу в ринкових умовах.

Проте ринкова економіка сама собою не створює достатні умови швидкого технологічного зростання. В Україні перешкоджають здійсненню інноваційної діяльності підприємств такі фактори: нестача власних коштів (80,1% обстежених підприємств), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), недосконалість законодавчої бази (40,4 %) тощо [8, с. 14]. Значною мірою для технологічного зростання необхідний сприятливий інноваційний клімат, створення якого – прерогатива держави

До механізмів підтримки та стимулювання інноваційної діяльності можна віднести: формування попиту на інноваційну продукцію через державне замовлення, надання пільг споживачам; формування пропозиції інноваційної продукції шляхом використання програмно-цільового управління інноваційною діяльністю та її активізації через систему пільг (преференцій) для виробників інноваційної продукції; формування інфраструктури підтримки інноваційної діяльності у вигляді бізнес-інкубаторів, інноваційно-технологічних центрів, технопарків, венчурних фондів, території інноваційного розвитку, а також системи неперервної підготовки фахівців цієї сфери; формування основ і принципів державного протекціонізму в питаннях експорту інноваційної продукції та вітчизняних інноваційних розробок, а також імпорту передових технологій і техніки для наукомістких виробництв; формування регіональної програми активізації діяльності вузів в області виробництва інноваційної продукції і послуг з урахуванням специфіки регіону.

Отже, активізація й управління інноваційними процесами повинні реалізовуватися на основі чітко сформованої політики регіонального розвитку та інноваційної регіональної політики й передбачати розроблення таких регіональних інноваційних програм, які враховують специфіку та пріоритети розвитку території.

Висновки. Таким чином, розроблений алгоритм стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону дозволяє комплексно підійти до цього процесу, врахувавши реалізацію конкурентних переваг регіону. При цьому стратегія розвитку регіону спрямовується на вирішення в пріоритетному порядку системних проблем, які обмежують розвиток регіону, узгодження і формування критеріїв та кількісних показників і індикаторів, що характеризують ефективність вирішення окремих завдань і результативність управління регіоном як єдиним цілим. Це в свою чергу дозволить забезпечити підвищення рівня розвитку регіону.

Список використаних джерел:

1. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року». Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. N 1001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України № 224 від 29.07.2002 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>
3. Безугла В. Сучасні аспекти формування регіональної конкурентоспроможності: монографія / В.О.Безугла, Л.П.Шаповал, К.О.Латишев // Кременчук: КРЕМПАК, 2010. – 285 с.

4. Василенко В.Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / Василенко В. Н., Агафоненко О. Ю., Будяков В. Е.; Монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363с.

5. Єресько І. Формування конкурентоспроможної регіональної економіки як мета стратегічного планування комплексного розвитку регіону / І. Єресько // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2006. – № 3 (22). – С. 19-25.

6. Стасюк О. М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України // О. М. Стасюк, І. А. Бевз // Научно-технический сборник: Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – С. 53–60.

7. Видяпин В. Региональная экономика / В.И. Видяпин, М. В. Степанова; Учебник / под ред.. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 666 с.

8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. За заг. ред. проф. В. І. Полохала [Електронний ресурс] // матеріали парламентських слухань у ВРУ 17.06.2009. Київ: Парламентське видання, – 2009, 628 с. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, регіон, стратегія розвитку, інновації.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, регион, стратегия развития, инновации.

Keywords: competitiveness, competitive advantages of region, the development strategy, innovations.

УДК 336.76

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОРУШЕННЯ СТІЙКОСТІ СИСТЕМИ ФОНДОВОГО РИНКУ

Ластовенко О. В., к.е.н., доцент, докторант кафедри фінансів Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Ластовенко О. В. Теоретико-методологічні аспекти порушення стійкості системи фондового ринку.

Розглянуто фондовий ринок з позиції системного підходу. Визначено, що рух капіталу в процесі торгівлі цінними паперами та деривативами супроводжується певними рекурсивними процесами. Відзначено, що рекурсивні процеси в системі взаємодії учасників фондового ринку (крім тих, що пов'язані з випуском та розміщенням цінних паперів), можуть мати майже нескінченний характер, що призводить до нагромадження капіталу в системі. На базі використання методології «Теорії катастроф» встановлено, що при кожному рішенні щодо купівлі чи продажу активів на ринку виникають біфуркації, а рух інвестиційного капіталу призводить до втрати системою рівноваги. Характер такої втрати залежить від специфіки обігу капіталу. Найбільший ризик суттєвого порушення зв'язків в системі виникає при «жорсткій втраті рівноваги», оскільки збільшення в системі обігу капіталу, який не підлягає перерозподілу через ринок цінних паперів в інші сектори економіки (аградаційного капіталу) створює множинні біфуркації. Каскади біфуркацій в системі обумовлюють виникнення хаотичного її стану й виступають передумовою катастрофічного стрибка. Визначено, що після проходження критичного стану (точки біфуркації), фондовий ринок як система отримує нові властивості.

Ластовенко А. В. Теоретико-методологические аспекты нарушения устойчивости системы фондового рынка.

Рассмотрен фондовый рынок с позиции системного подхода. Определено, что движение капитала в процессе торговли ценными бумагами сопровождается рекурсивными процессами. Отмечено, что рекурсивные процессы в системе взаимодействия участников фондового рынка (кроме тех, которые связаны с выпуском и размещением ценных бумаг), могут иметь почти бесконечный характер, что приводит к нагромождению капитала в системе. На базе использования методологии «Теории катастроф» установлено, что при каждом решении касающемся покупки или продажи активов на рынке возникают бифуркации, а движение инвестиционного капитала приводит к потере системой равновесия. Характер такой потери зависит от специфики оборота капитала. Наибольший риск существенного нарушения связей в системе возникает при «жесткой потере равновесия», поскольку увеличение в системе оборота капитала, который не подлжит перераспределению посредством рынка ценных бумаг в другие секторы экономики (аградационного капитала) создает множественные бифуркации. Каскады бифуркаций в системе обуславливают возникновение хаотического ее состояния и выступают предпосылкой катастрофического скачка. Определено, что после прохождения критического состояния (точки бифуркации), фондовый рынок как система обретает новые свойства.